

พื้นที่ศึกษา

การวิจัยเรื่องความแตกต่างระหว่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่อาศัยบริเวณธนบุรีตะวันออก ที่เรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) กับที่เรียนบริเวณสยามสแควร์ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครบริเวณธนบุรีตะวันออก พื้นที่ที่ดำเนินการศึกษาประกอบด้วย เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย และเขตบางกอกใหญ่ ซึ่งพื้นที่ทั้ง 3 เขตนี้เป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ไม่สามารถแยกออกเป็นอิสระได้อย่างเด็ดขาดในด้านประวัติความเป็นมา เนื่องจากมีความสัมพันธ์ด้านพื้นที่อย่างต่อเนื่องร่วมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ความเป็นมาของพื้นที่บริเวณธนบุรีตะวันออกดังกล่าวจะสืบเนื่องมาจากการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครโดยเฉพาะทางฝั่งตะวันตกซึ่งในปัจจุบันคือพื้นที่เขตพระนคร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการขยายตัวของกรุงเทพมหานครซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริเวณธนบุรีตะวันออกในส่วนที่สำคัญเช่น ด้านประชากร ด้านการคมนาคมขนส่ง และด้านการตั้งถิ่นฐาน จากนั้นจะกล่าวถึงวิวัฒนาการของพื้นที่บริเวณธนบุรีตะวันออก คือ เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย และเขตบางกอกใหญ่ ตามลำดับ

1. การขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การคมนาคม การศึกษา และอื่น ๆ ความเจริญในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ได้แผ่ขยายออกไปทุกทิศทุกทางของกรุงเทพมหานคร การย้ายถิ่นของประชากรจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งในปัจจุบันคือเขตพระนครเพื่อมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือที่เรียกว่าฝั่งธนบุรีนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของการขยายตัวดังกล่าว เช่นเดียวกับการรับบริการทางการศึกษาของนักเรียนโดยเฉพาะการเรียนกวดวิชา ซึ่งแต่เดิมมีศูนย์กลางอยู่เพียงแห่งเดียวในบริเวณสยามสแควร์ ในปัจจุบันเมืองขยายตัวมากขึ้นศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชา มิได้มีอยู่เพียงแห่งเดียวแต่มีอยู่หลายแห่ง เช่น บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ บริเวณรามคำแหง บริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการขยายตัวของกรุงเทพมหานครซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บริเวณธนบุรีตะวันออกในหลาย ๆ ด้าน

ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองหลวงของไทยอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ตั้งของพระราชวังและหน่วยราชการ ฝั่งตะวันออกเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวจีนและชาวมอญ การขยายตัวของชุมชนถูกกำหนดอยู่ภายในกำแพงเมืองทั้งสองฝั่ง ยังไม่มีการสร้างเมืองให้เจริญเติบโตอย่างถาวร เนื่องจากเป็นช่วงที่ภูมิอากาศไม่แน่นอน ชุมชนกรุงเทพมหานครระยะนี้ยังตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมแม่น้ำลำคลอง ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในบริเวณพื้นที่ของเขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ และเขตพระนคร โดยมีการเติบโตทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามากกว่า

ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 จนถึงในรัชสมัยของรัชกาลที่ 8 ระยะนี้มีการขยายตัวอย่างมาก เติบโตขึ้นมาจนกลายเป็นเมืองโตเดี่ยว (Primate City) ในปัจจุบัน

การขยายตัวของเมืองแบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้ (ทรงลักษณ์ อรุณีพัฒน์พงษ์ , 2530 : 24 - 28 อ้างถึงใน ประภาพรรณ ม่วงไหมทอง , 2531)

1.1. ตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4

ตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 (พ. ศ. 2325 – 2411) ระยะนี้การขยายตัวของเมืองถูกกำหนดโดยคลองที่ขุดขึ้น 3 สาย คือ คลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุงและคลองผดุงกรุงเกษมกับมีคลองเชื่อมอีก 2 คลอง คือ คลองหลอดกับคลองมหานาค สมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดให้สร้างถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร มีการสร้างตึกแถวสองฟากถนน กรุงเทพมหานครเริ่มเติบโตเป็นเมืองการค้า ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากสนธิสัญญาบาวริงที่ทำกับอังกฤษ ระยะนี้เมืองเริ่มเปลี่ยนไปประชากรเริ่มย้ายแหล่งที่อยู่อาศัยจากริมคลองมาอยู่ริมถนนมากขึ้น

ในช่วงตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 นี้เมืองขยายตัวมาทางตะวันออกในพื้นที่ที่ปัจจุบันอยู่ในบริเวณเขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ กับเริ่มกระจายออกไปในพื้นที่เขตดุสิต เขตบางรัก เขตยานนาวา บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนฝั่งตะวันตกยังไม่มีถนน ประชากรมีวิถีชีวิตริมน้ำเหมือนเดิม มีการเติบโตของชุมชนอย่างช้า ๆ ออกไปจากพื้นที่ชุมชนเดิมที่ปัจจุบันอยู่ในบริเวณเขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อย เขตบางพลัด และเขตบางกรวยในจังหวัดนนทบุรี

1.2. ตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 8

ตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 8 (พ. ศ. 2411 – 2489) กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวอย่างมาก โดยในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดระเบียบการใช้ที่ดินและการคมนาคมทางบกรองรับกับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร มีการตัดถนนขึ้นหลายสาย ที่สำคัญคือ ถนนราชดำเนินใน ถนนราชดำเนินกลางและถนนราชดำเนินนอก ชุมชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในบริเวณคลองผดุงกรุงเกษมซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพระนคร เมืองเริ่มขยายพื้นที่ออกไปมากขึ้นทุกทิศทาง ะยะนี้ฝั่งตะวันตก (ฝั่งธนบุรี) มีการขยายตัวน้อยกว่าฝั่งตะวันออกถึง 3 เท่า และยังไม่มีการสร้างถนนใด ๆ การเติบโตและขยายตัวของชุมชนฝั่งตะวันตกยังเป็นไปในแนวธรรมชาติ อีกทั้งวิถีชีวิตยังเป็นแบบดั้งเดิม ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 8 เมืองขยายออกเต็มพื้นที่ ชุมชนกระจายตัวออกไปโดยรอบทางทิศเหนือซึ่งในปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตดุสิต และเขตพญาไท ทิศตะวันออกซึ่งในปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตปทุมวันและเขตพระนคร และทิศใต้ซึ่งในปัจจุบันคือพื้นที่เขตลาดพร้าว อีกทั้งมีการเปิดพื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันตกเพื่อขยายชุมชนโดยการสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (สะพานพุทธ) เชื่อมกับบริเวณศูนย์กลางการค้าในเขตชั้นในฝั่งตะวันออกเช่น บริเวณลำเพ็ญ กับมีการวางผังถนนฝั่งตะวันตกถึง 10 สาย เป็นถนนสายหลัก 4 สาย ถนนสายรอง 6 สาย มีผลทำให้พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกซึ่งสภาพของเมืองไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแต่อย่างใด กลับมีความเจริญเติบโตนับแต่นั้นมา ชุมชนเริ่มขยายตัวไปตามถนนและริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งในปัจจุบันคือพื้นที่เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เขตธนบุรี และเขตคลองสาน แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรือกสวนไร่นาและมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

หลัง พ. ศ. 2475 เมืองเริ่มขยายมากขึ้นเนื่องจากการสร้างถนนหลายสาย ทิศเหนือมีถนนพหลโยธิน ทิศตะวันออกมีถนนสุขุมวิท ทิศใต้มีถนนสาธุประดิษฐ์ และถนนจันทน์ ฝั่งตะวันตก (ฝั่งธนบุรี) มีถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนอินทพรวิหัย ถนนประชาธิปไตย และถนนจรัญสนิทวงศ์

ในช่วงนี้เมืองขยายตัวทางฝั่งตะวันออกมากขึ้น มีการขยายตัวไปตามแนวถนนสายหลัก ส่วนทางฝั่งตะวันตกมีการเจริญเติบโตไปตามแนวถนนที่ตัดใหม่ดังกล่าว การคมนาคมเริ่มเปลี่ยนรูปแบบจากที่เน้นการสัญจรจากทางน้ำเป็นการเน้นการสัญจรทางบก

1.3. ในรัชสมัยรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชสมัยรัชกาลปัจจุบัน (หลัง พ. ศ. 2489) ภายนี้กรุงเทพมหานครมีการเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้าน มีการสร้างถนนอีกหลายสาย พื้นที่ชุมชนขยายออกไปทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ส่วนใหญ่จะขยายพื้นที่ออกไปทางฝั่งตะวันออกมากกว่าฝั่งตะวันตก

ตั้งแต่ พ. ศ. 2500 เป็นต้นมา มีการพัฒนาเมืองเป็นอย่างมากเนื่องจากเริ่มใช้แผนพัฒนาประเทศ การขยายตัวและพัฒนาพื้นที่กรุงเทพมหานครระยะนี้เป็นผลจากการปรับปรุงถนนสายหลักรอบนอก และมีการพัฒนาด้านธุรกิจพาณิชยกรรม อีกทั้งมีการสร้างทางหลวงสายหลักกับขยายเส้นทางรถประจำทางไกลออกไปจากศูนย์กลางมากขึ้น ทำให้การขยายตัวของกรุงเทพมหานครได้แผ่ขยายออกไปตามถนนสายประธานที่แยกออกจากใจกลางเมือง เมืองขยายตัวออกไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยทางเหนือขยายถึงเขตบางกรวยในจังหวัดนนทบุรี ทางตะวันออกขยายไปตามถนนในเขตบางกะปิ ทางใต้ขยายไปตามแนวถนนสุขุมวิทต่อเนื่องถึงจังหวัดสมุทรปราการ และฝั่งตะวันตกขยายไปถึงตามแนวถนนเพชรเกษม ถนนพระรามที่ 2 ถนนพระรามที่ 3 และถนนบรมราชชนนี ระยะนี้การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นจำนวนมากคือ สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า สะพานพระปกเกล้า สะพานพระรามหก สะพานพระรามเจ็ด สะพานกรุงธน สะพานสารสิน สะพานกรุงเทพ อีกทั้งมีการสร้างถนนเพื่อรองรับกับสะพานและเป็นแนวขยายตัวทางฝั่งตะวันตก ได้แก่ ถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนบรมราชชนนี ถนนเพชรเกษม ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ถนนพุทธมณฑล ถนนพระรามที่ 2 ถนนพระรามที่ 3 เป็นต้น อันเป็นการเปิดพื้นที่ฝั่งตะวันตกที่สำคัญทำให้ชุมชนฝั่งตะวันตกมีการขยายตัวรวดเร็วมากตั้งแต่นั้นมา

2. เขตบางพลัด

2.1. ที่มาและประวัติความเป็นมา

"เขตบางพลัด" เดิมมีฐานะเป็นตำบลหรือแขวงหนึ่งอยู่ในพื้นที่เขตการปกครองของอำเภอบางกอกน้อยหรือเขตบางกอกน้อยในปัจจุบัน โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาพื้นที่บริเวณนี้เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญเพื่อป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเลด้านอ่าวไทย ต่อมาในปี พ. ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงของประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ที่สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยาเรียกกันว่าเมืองอกแตก โดยพื้นที่เขตบางพลัดในสมัยนั้นเป็นสวนและบ้านของประชาชนทั่วไป

ในราวปี พ. ศ. 2468 ได้มีการเปิดใช้สะพานพระรามหกเป็นสะพานแรกที่สร้างข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งสร้างเชื่อมทางรถไฟสายเหนือกับสายใต้ และเป็นสะพานสำหรับรถวิ่งและคนข้ามด้วย

ราวปี พ. ศ. 2492 มีการสร้างถนนจรัญสนิทวงศ์ช่วงระหว่างสี่แยกท่าพระซึ่งปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขตบางกอกใหญ่ถึงสะพานพระรามหกต่อจากผังถนนที่วางแผนไว้ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 ถึงแม้ว่าถนนจะผ่านใจกลางพื้นที่ในแนวเขตเหนือ - ใต้ แต่สภาพถนนไม่ค่อยดีนัก และพื้นที่ส่วนใหญ่ทั้งสองฝั่งถนนยังเป็นที่สวน การเข้า - ออกผู้คนจึงเป็นเรื่องลำบาก ระยะนี้เริ่มมีการตัดถนนซอยเข้าสู่พื้นที่ด้านใน โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นชุมชนหรือวัดสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ต่อมาในปี พ. ศ. 2501 ได้มีการเปิดใช้สะพานกรุงธน (ซังฮี้) ที่สร้างข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งสร้างเชื่อมถนนราชวิถีกับถนนจรัญสนิทวงศ์ เกิดเป็นบริเวณชุมชนริมสองฟากถนนดังกล่าวแผ่ขยายไปจนถึงบริเวณชุมชนสะพานพระรามหก และในปี พ. ศ. 2516 ได้มีการเปิดใช้สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและถนนพระปิ่นเกล้าที่เชื่อมกับถนนจรัญสนิทวงศ์ในแขวงบางยี่ขัน นับเป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่สำคัญ เพราะเป็นการเปิดพื้นที่เป็นแนวตรงที่เชื่อมกับศูนย์กลางสำคัญในเขตพระนคร โดยผลกระทบด้านประชากรพบว่าจำนวนประชากรของเขตพระนครลดลง ขณะเดียวกันจำนวนประชากรของเขตบางพลัดเพิ่มขึ้น ส่วนด้านการใช้ที่ดินพบว่าการใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงมาก โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นสูงมาก ราคาที่ดินขยับเพิ่มสูงขึ้น (คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) บริเวณนี้จึงมีการกระจุกตัวของอาคารพาณิชย์และอาคารสูงซึ่งเริ่มเกิดขึ้นเป็นบริเวณแรกของพื้นที่ฝั่งธนบุรี และในปี พ. ศ. 2528 ได้มีการเปิดใช้ถนนสิรินธร (ราชวิถี - นครชัยศรี) และถนนบรมราชชนนี (ปิ่นเกล้า - นครชัยศรี) ซึ่งทั้งสองสายมาบรรจบกันในพื้นที่แขวงบางบำหรุ นับเป็นการเปิดพื้นที่ที่สำคัญต่อเขตบางพลัดและฝั่งธนบุรีอย่างมาก นอกจากนั้นถนนทั้งสองสายนี้ยังจัดเป็นถนนสายประธานของกรุงเทพมหานครอีกด้วย และต่อมาในปี พ. ศ. 2534 ได้มีการเปิดใช้สะพานพระรามเจ็ดโดยสร้างขนานกับสะพานพระรามหกซึ่งสร้างเชื่อมถนนจรัญสนิทวงศ์กับพื้นที่เขตบางซื่อและจังหวัดนนทบุรี ทำให้การคมนาคมมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

2.2. ที่ตั้ง ขนาด และการแบ่งเขตการปกครอง

เขตบางพลัดมีพื้นที่รวม 11.360 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3.1.)

โดย

ทิศเหนือ จรดทางรถไฟสายใต้ และอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ทิศใต้ จรดถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ถนนบรมราชชนนี และเขต
บางกอกน้อย

ทิศตะวันออก จรดแม่น้ำเจ้าพระยาและเขตพระนคร

ทิศตะวันตก จรดอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

แบ่งการปกครองเป็น 4 แขวง ได้แก่

1. แขวงบางยี่ขัน มีพื้นที่ 2.886 ตารางกิโลเมตร
 2. แขวงบางบำหรุ มีพื้นที่ 2.332 ตารางกิโลเมตร
 3. แขวงบางพลัด มีพื้นที่ 3.296 ตารางกิโลเมตร
 4. แขวงบางอ้อ มีพื้นที่ 2.846 ตารางกิโลเมตร
- (ตารางที่ 3.1.)

2.3. ลักษณะทางกายภาพ

2.3.1. ภูมิประเทศ

เขตบางพลัดตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างเช่นเดียวกับทุกเขตของกรุงเทพมหานคร ลักษณะภูมิประเทศจึงเป็นที่ราบลุ่ม ไรเขตบางพลัดมีคลองทั้งหมดประมาณ 24 คลอง คลองที่สำคัญได้แก่ คลองบางละมุด คลองเตย คลองบางอ้อ คลองสะพานยาว คลองบางพระครู คลองบางพลัด คลองบางพลู คลองบางจาก คลองบางบำหรุ คลองมอญ

2.3.2. สมรณะดิน

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่เขตบางพลัดจะมีดินชั้นล่างเป็นพวกตะกอนที่ทับถมกันเป็นชั้น ๆ กับดินชั้นบนเป็นพวกดินเหนียวดำ ดินในเขตนี้ทั้งหมดจัดเป็นดินชุดธนบุรี (จากการแบ่งสมรณะดินทางการเกษตรของกรุงเทพมหานครโดยกรมพัฒนาที่ดิน) ซึ่ง

เหมาะแก่การเพาะปลูกทำสวนผลไม้ ผลไม้ในบริเวณนี้เคยมีชื่อเสียงปรากฏอยู่ตามสวนต่างบริเวณกัน
ไปเช่น ทูเรียนบางพลัด เงาะบางยี่ขัน ลิ้นจี่บางอ้อ เป็นต้น

2.3.3. ภูมิอากาศ

เนื่องจากพื้นที่เขตบางพลัดเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นสภาพ
ภูมิอากาศของพื้นที่โดยทั่วไปจึงเหมือนกับสภาพภูมิอากาศของกรุงเทพมหานคร คือโดยทั่วไปมี
อุณหภูมิร้อนชื้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม โดยในปี พ.ศ. 2543 กรุงเทพมหานครมีอุณหภูมิ
เฉลี่ยทั้งปี 28.2 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 72 % (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ,
2543)

2.4. ลักษณะทางประชากร

2.4.1. จำนวนประชากรเขตบางพลัด

เขตบางพลัดมีประชากรรวมทั้งหมด 118,465 คน แยกเป็นชายจำนวน 56,640 คน
และหญิงจำนวน 61,825 คน มีบ้านรวมทั้งสิ้นจำนวน 35,828 หลัง (ตารางที่ 3.1.)

ตารางที่ 3.1. พื้นที่ จำนวนประชากร จำนวนบ้าน จำแนกตามรายแขวงในเขตบางพลัด

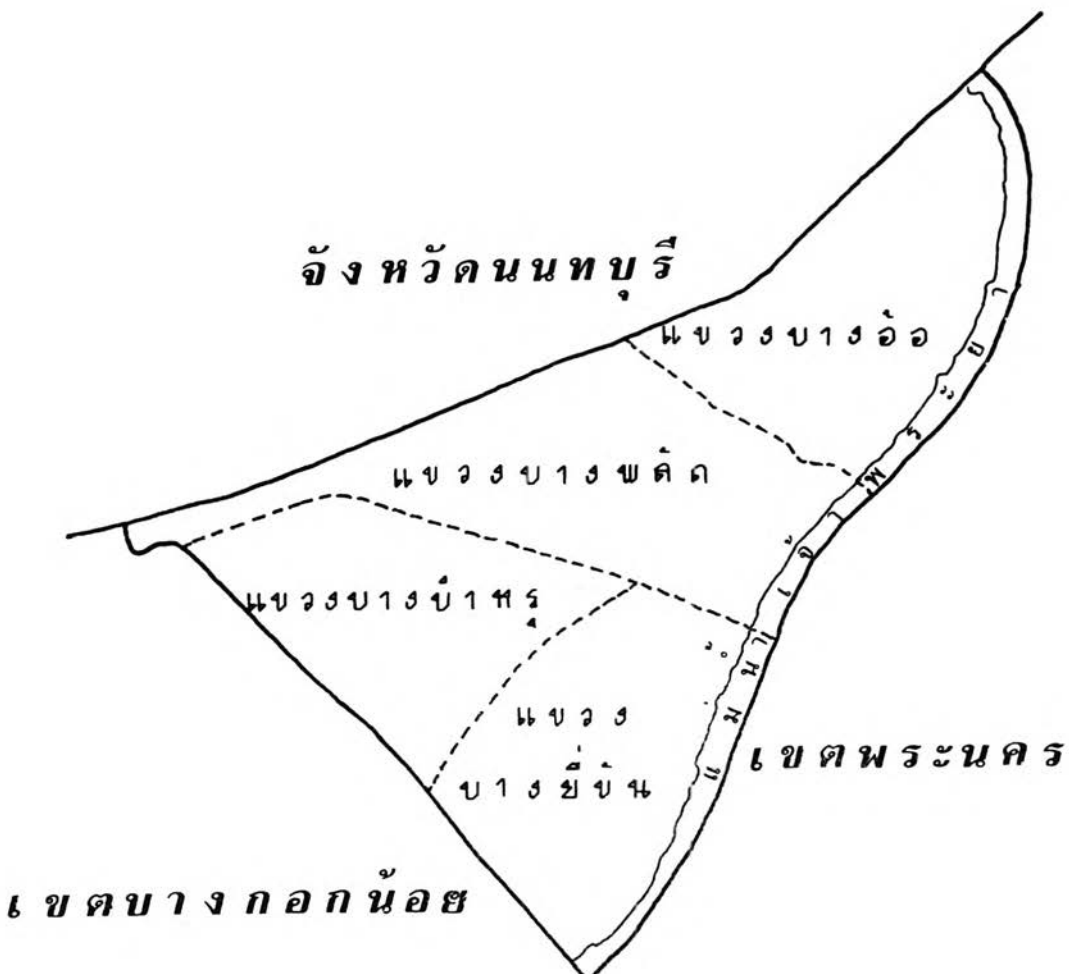
แขวง	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
บางพลัด	3.296	15,340	16,882	32,222	8,746
บางอ้อ	2.846	14,538	15,810	30,348	9,323
บางบำหรุ	2.332	10,111	11,539	21,650	8,336
บางยี่ขัน	2.886	16,651	17,594	34,245	9,405
รวม	11.360	56,640	61,825	118,465	35,828

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางพลัด

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

แผนที่ 3.1. เขตบางพลัด

แผนที่เขตบางพลัด

ค ี ๓ ค ี ก ข ๓	
<p>— ขอบเขตเขตบางพลัด</p> <p>- - - ขอบเขตแขวง</p> <p>แม่น้ำ</p>	<p>↑</p> <p>มาตราส่วน</p> <p>200 0 400 ม</p>

ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

2.4.2. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี

ในการวิจัยครั้งนี้อายุของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นตัวแปรตัวหนึ่งในงานวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอประชากรที่มีอายุระหว่าง 14 - 19 ปี ในเชิงรายละเอียด

จำนวนประชากรเขตบางพลัดที่มีอายุ 14 – 19 ปีมีจำนวน 9,500 คน แยกเป็นชาย จำนวน 4,849 คน และหญิงจำนวน 4,651 คน (ตารางที่ 3.2.)

ตารางที่ 3.2. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี ในเขตบางพลัด

เพศ / อายุ	14 ปี	15 ปี	16 ปี	17 ปี	18 ปี	19 ปี	รวม
ชาย	749	692	773	929	837	869	4,849
หญิง	700	669	762	814	815	891	4,651
รวม	1,449	1,361	1,535	1,743	1,652	1,760	9,500

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางพลัด

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ. ศ. 2545

2.4.3. การเกิด การตาย การย้ายถิ่น ในเขตบางพลัด

ในรอบปี พ. ศ. 2543 เขตบางพลัดมีประชากรเกิดจำนวน 334 คน ตายจำนวน 562 คน ย้ายเข้าจำนวน 7,806 คน และย้ายออกจำนวน 9,254 คน (ตารางที่ 3.3.)

ตารางที่ 3.3. จำนวนประชากรเกิด ตาย ย้ายถิ่น ในเขตบางพลัด

พ. ศ.	การเกิด	การตาย	การย้ายถิ่นเข้า	การย้ายถิ่นออก
2543	334	562	7,806	9,254

แหล่งข้อมูล : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนตุลาคม พ. ศ. 2544

2.5. โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง

เขตบางพลัดมีการคมนาคมขนส่งหลักอยู่ 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ โดยมีพัฒนาการที่เริ่มจากทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากเขตนี้มีแม่น้ำเจ้าพระยาโอบล้อมตลอดแนวฝั่งด้านทิศตะวันออก กับมีคลองใหญ่น้อยมากมาย ทั้งที่เป็นคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นใช้ประโยชน์ด้านการขนส่งหรือติดต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเขตได้เป็นอย่างดี ส่วนทางบกนั้นได้มีการพัฒนาขึ้นจากถนนที่ยังไม่ได้มาตรฐานและมีจำนวนน้อย จนปัจจุบันมีถนนเกิดขึ้นหลายสาย รวมถึงสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย จัดว่าการคมนาคมทางถนนเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญที่สุดในเขตบางพลัดในปัจจุบัน โครงข่ายแต่ละประเภทมีดังนี้

ทางถนน

ทางถนนเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของเขตบางพลัด ถนนสำคัญที่ผ่านในเขตนี้รวมทั้งสะพานข้ามแม่น้ำได้แก่

1. ถนนสายหลัก เขตบางพลัดมีทางหลวงแผ่นดินผ่าน 2 สาย ได้แก่ ถนนสิรินธร และถนนบรมราชชนนี ซึ่งจัดเป็นถนนสายประธานของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ถนนนี้เชื่อมกับพื้นที่ฝั่งตะวันออกโดยมีสะพานกรุงธนเชื่อมกับถนนราชวิถีกับถนนพระปิ่นเกล้าและสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าอีกแนวหนึ่ง

2. ถนนวงแหวนรอบใน (ถนนรัชดาภิเษก) ได้แก่ ถนนจรัญสนิทวงศ์ตั้งแต่สะพานพระรามเจ็ดผ่านกึ่งกลางเขตไปทางตอนใต้จนถึงเขตบางกอกน้อย

นอกจากนี้ยังมีถนนสายรองอื่น ๆ เช่น ถนนรุ่งประชา ถนนอรุณอมรินทร์ เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเขตอื่น ๆ

รายละเอียดของถนนต่าง ๆ ในเขตบางพลัดเป็นดังนี้

ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าเชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนสายนี้มี 2 ช่วง โดยช่วงที่อยู่ในพื้นที่เขตบางพลัดคือช่วงจากถนนอรุณอมรินทร์ถึงถนนจรัญสนิทวงศ์ มีผิวจราจรกว้าง 38 เมตร เป็นถนนเชื่อมติดต่อกับเขตพระนคร

ถนนบรมราชชนนี เดิมชื่อถนนพระปิ่นเกล้า - นครชัยศรี เป็นถนนต่อเนื่องกับถนนพระปิ่นเกล้า ตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์ถึงสะพานข้ามคลองบางกอกน้อยในเขตบางกอกน้อย มีผิวจราจรกว้าง 25 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตตลิ่งชันและจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศ

ถนนสิรินธร เดิมชื่อถนนราชวิถี - นครชัยศรี เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานกรุงธนและถนนราชวิถีตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์ พบกับถนนบรมราชชนนี ที่สะพานข้ามคลองบางกอกน้อยมีผิวจราจรกว้าง 25 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตตลิ่งชันและจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศเช่นกัน

ถนนจรัญสนิทวงศ์ เป็นถนนสายหลักที่ยาวที่สุดในเขตช่วงที่อยู่ในเขตบางพลัด คือจากสี่แยกบรมราชชนนีไปจนถึงสะพานพระรามเจ็ด มีผิวจราจรกว้าง 20 เมตรเชื่อมต่อกับเขตดุสิตและจังหวัดนนทบุรี

ถนนราชวิถี เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานกรุงธนเชื่อมระหว่างถนนราชวิถีกับถนนจรัญสนิทวงศ์ มีผิวจราจรกว้าง 20 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตดุสิต

ถนนรุ่งประชา เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างถนนสิรินธรกับถนนบรมราชชนนี แต่เดิมถนนนี้คือถนนระหว่างวัดสุวรรณคีรีไปจนถึงเขตจังหวัดนนทบุรี เมื่อมีการตัดถนนใหม่ 2 แนว ทำให้ถนนถูกตัดเป็น 3 ส่วน ส่วนที่กล่าวถึงเป็นส่วนกลางมีผิวจราจรกว้าง 6 เมตร

ทางน้ำ

ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมสายรองของเขตบางพลัด โดยใช้เส้นทางน้ำเพื่อการคมนาคมขนส่งโดยผ่านทางแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีเรือด่วนโดยสารให้บริการแก่ประชาชนที่ทำเรือรับ - ส่งซึ่งมีอยู่หลายแห่งตลอดแนวตั้งแต่จังหวัดนนทบุรีไปจนถึงสมุทรปราการ สำหรับแนวคลองอื่น ๆ จะมีผู้ใช้การคมนาคมทางน้ำในลักษณะเรือส่วนตัวไม่ใช่เรือโดยสาร

2.6. สถานศึกษา

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสถานศึกษาเพียงระดับเดียวคือ ระดับมัธยมศึกษา โดยแยกสถานศึกษาประเภทโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ โรงเรียนบางยี่ขันสงครามราชโอรส โรงเรียนบางอ้อศึกษา โรงเรียนวัดวิมุตยารามพิทยากร โรงเรียนบูรณวิทย์ และโรงเรียนสตรีบูรณวิทย์

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดบวรมงคล โรงเรียนทิวไผ่งาม และโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

2.7. ชุมชนแออัด

เขตบางพลัดมีชุมชนแออัดทั้งสิ้นจำนวน 36 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนดวงดี ชุมชนคลองสวนพริก ชุมชนชอยเจริญ ๗ 72 ชุมชนชอยเจริญ ๗ 79 ชุมชนวัดบางพลัด ชุมชนสะพานยาว ชุมชนเทพนารี ชุมชนวัดเทพากร ชุมชนวัดภาณุรังษี ชุมชนสวนปรก ชุมชนหลังสำนักงานเขตบางพลัด ชุมชนเจ้าพระยาสยาม ชุมชนวัดเพลง ชุมชนวัดรวกบางบำหรุ ชุมชนโค้งมะขาม ชุมชนมะพร้าวคู่ ชุมชนบ้านญวน ชุมชนวัดพระยาศิริโอบยสวรรคต ชุมชนวัดบวรมงคล ชุมชนบ้านปูน ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนวัดภคินีนาถ ชุมชนวัดคฤหบดี ชุมชนวัดสิงห์ ชุมชนคลองเจ้าครุฑ ชุมชนโค้งถ่าน ชุมชนแสงทอง ชุมชนคลองมะนาว ชุมชนจรัญวิถิ 74 ชุมชนพัฒนาชอย 85 ชุมชนวัดวิมุตยาราม ชุมชนวัดจักรแก้วจงกลณี ชุมชนสงวนทรัพย์ ชุมชนริมคลองบางพลัด ชุมชนคลองพระครู และชุมชนศรีอุทัย

3. เขตบางกอกน้อย

3.1. ที่มาและประวัติความเป็นมา

พื้นที่บริเวณเขตบางกอกน้อยในปัจจุบันเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีวิวัฒนาการมายาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยในอดีตเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญเพื่อป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเลด้าน อ่าวไทย พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะผลไม้ชนิดต่าง ๆ ที่มีรสชาติดี ในยุคนี้ได้เกิดชุมชนริมน้ำ และชุมชนชาวสวน

ในปี พ. ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกกันว่าเมืองอกแตก โดยที่พระราชวังและย่านสถาบันทั้งหลายอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และเรียกชื่อตามสภาพของพื้นที่ซึ่งเป็นสวนผลไม้ เช่นวังสวนลิ้นจี่ วังสวนมังคุด เป็นต้น จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 26 เรื่องตำนานวังเก่าในกรุงเทพฯ หน้า 3688 (อ้างถึงใน ประภาพรรณ ม่วงไหมทอง , 2535 : 40) สรุปได้ว่าพระราชวังเดิมครั้งกรุงธนบุรีและวังหน้าตั้งอยู่ในเขตบางกอกใหญ่ในปัจจุบัน ส่วนบ้านเสนาบดีรวมถึงพระนิเวศน์เดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอยู่ในพื้นที่เขตบางกอกน้อยในปัจจุบัน ส่วนพื้นที่รอบนอกจะเป็นย่านพักอาศัยของบรรดาข้าราชการบริพารและประชาชนทั่วไป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงย้ายราชธานีมายังฝั่งพระนคร ความเจริญก็เริ่มขยายตัวมายังฝั่งตะวันออกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนฝั่งตะวันตก ยังคงลักษณะดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำและชุมชนชาวสวน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย

พื้นที่บางกอกน้อยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อรัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีพระราชประสงค์ให้มีโรงพยาบาล จึงได้มีการสร้างโรงพยาบาลศิริราช (วังหลัง) เมื่อ พ. ศ. 2431 และต่อมาในปี พ. ศ. 2464 รัชกาลที่ 6 ได้ทรงเปิดสถานีรถไฟธนบุรีบริเวณริมคลองบางกอกน้อยใกล้กับโรงพยาบาลศิริราช อันเป็นเส้นทางสำคัญสู่ภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศ ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์รวมของผู้คนที่เดินทางออกจากเมืองหลวงสู่ภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศ โดยต้องเดินทางไปขึ้นเรือข้ามฟากที่ท่าเรือเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อข้ามมาที่สถานีรถไฟธนบุรี เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำ ซึ่งการให้บริการเรือข้ามฟากยังคงเป็นที่นิยมของประชาชนจวบจนปัจจุบัน

ราวปี พ. ศ. 2492 มีการสร้างถนนเจริญสนิทวงศ์ช่วงระหว่างสี่แยกท่าพระซึ่งปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขตบางกอกใหญ่ถึงสะพานพระรามหกต่อจากฝั่งถนนที่วางแผนไว้ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 ถึงแม้แนวถนนจะผ่านใจกลางพื้นที่ในแนวเขตเหนือ - ใต้ แต่สภาพถนนไม่ค่อยดีนัก และพื้นที่ส่วนใหญ่ทั้งสองฝั่งถนนยังเป็นที่สวน การเข้า - ออกสู่ถนนจึงเป็นเรื่องลำบาก ระยะนี้เริ่มมีการตัดถนนซอยเข้าสู่พื้นที่ด้านใน โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นชุมชนหรือวัดสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา

จนกระทั่ง พ. ศ. 2475 รัชกาลที่ 7 ได้ทรงสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้า ๔ พร้อมกับวางผังและสร้างถนนทางตะวันตก 10 สาย และขยายถนนทางฝั่งตะวันออกเพื่อรองรับการสัญจรจากสะพานให้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกให้มีการขยายตัวมากขึ้น ถนนที่ได้รับการขยายในพื้นที่เขตบางกอกน้อย ได้แก่ ถนนอิสรภาพ ถนนพรานนก และถนนอรุณอมรินทร์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่แขวงศิริราช และแขวงบ้านช่างหล่อในปัจจุบัน

ในปี พ. ศ. 2501 ทางกรมได้เปิดใช้สะพานกรุงธนและถนนราชวิถีที่เชื่อมกับถนนจรัญสนิทวงศ์ เกิดเป็นชุมชนใหม่ในเขตบางพลัด นอกเหนือไปจากชุมชนเดิมที่อยู่ทางตอนใต้ในแขวงศิริราชและแขวงบ้านช่างหล่อยังได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสถานีขนส่งสายใต้ซึ่งย้ายมาจากปากคลองตลาดได้สร้างเสร็จในปี พ. ศ. 2504 บริเวณดังกล่าวได้กลายมาเป็นศูนย์รวมของผู้คนและการจราจรที่แออัดมากขึ้น ทำให้มีการปรับปรุงและขยายถนนจรัญสนิทวงศ์ให้มีสภาพดีขึ้น และในปี พ. ศ. 2516 ได้มีการเปิดใช้สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าที่เชื่อมกับถนนจรัญสนิทวงศ์ในแขวงอรุณอมรินทร์ นับเป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่สำคัญ เพราะเป็นการเปิดพื้นที่เป็นแนวตรงที่เชื่อมกับศูนย์กลางสำคัญในเขตพระนคร

3.2. ที่ตั้ง ขนาด และการแบ่งเขตการปกครอง

เขตบางกอกน้อยมีพื้นที่รวม 11.944 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3.2.)

โดย

ทิศเหนือ	จรดเขตบางพลัด
ทิศใต้	จรดคลองมอญ และเขตบางกอกใหญ่
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา และเขตพระนคร
ทิศตะวันตก	จรดคลองชักพระ และเขตตลิ่งชัน

แบ่งการปกครองเป็น 5 แขวง ได้แก่

1. แขวงศิริราช	มีพื้นที่ 1.258 ตารางกิโลเมตร
2. แขวงบ้านช่างหล่อ	มีพื้นที่ 2.076 ตารางกิโลเมตร
3. แขวงบางขุนนนท์	มีพื้นที่ 1.492 ตารางกิโลเมตร
4. แขวงบางขุนศรี	มีพื้นที่ 4.360 ตารางกิโลเมตร
5. แขวงอรุณอมรินทร์	มีพื้นที่ 2.758 ตารางกิโลเมตร

(ตารางที่ 3.4.)

3.3. ลักษณะทางกายภาพ

3.3.1. ภูมิประเทศ

เขตบางกอกน้อยตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างเช่นเดียวกับทุกเขตของกรุงเทพมหานคร ลักษณะภูมิประเทศจึงเป็นที่ราบลุ่ม ในเขตบางกอกน้อยมีคลองทั้งหมดประมาณ 30 คลอง คลองที่สำคัญได้แก่ คลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองมอญ คลองบางขุนศรี

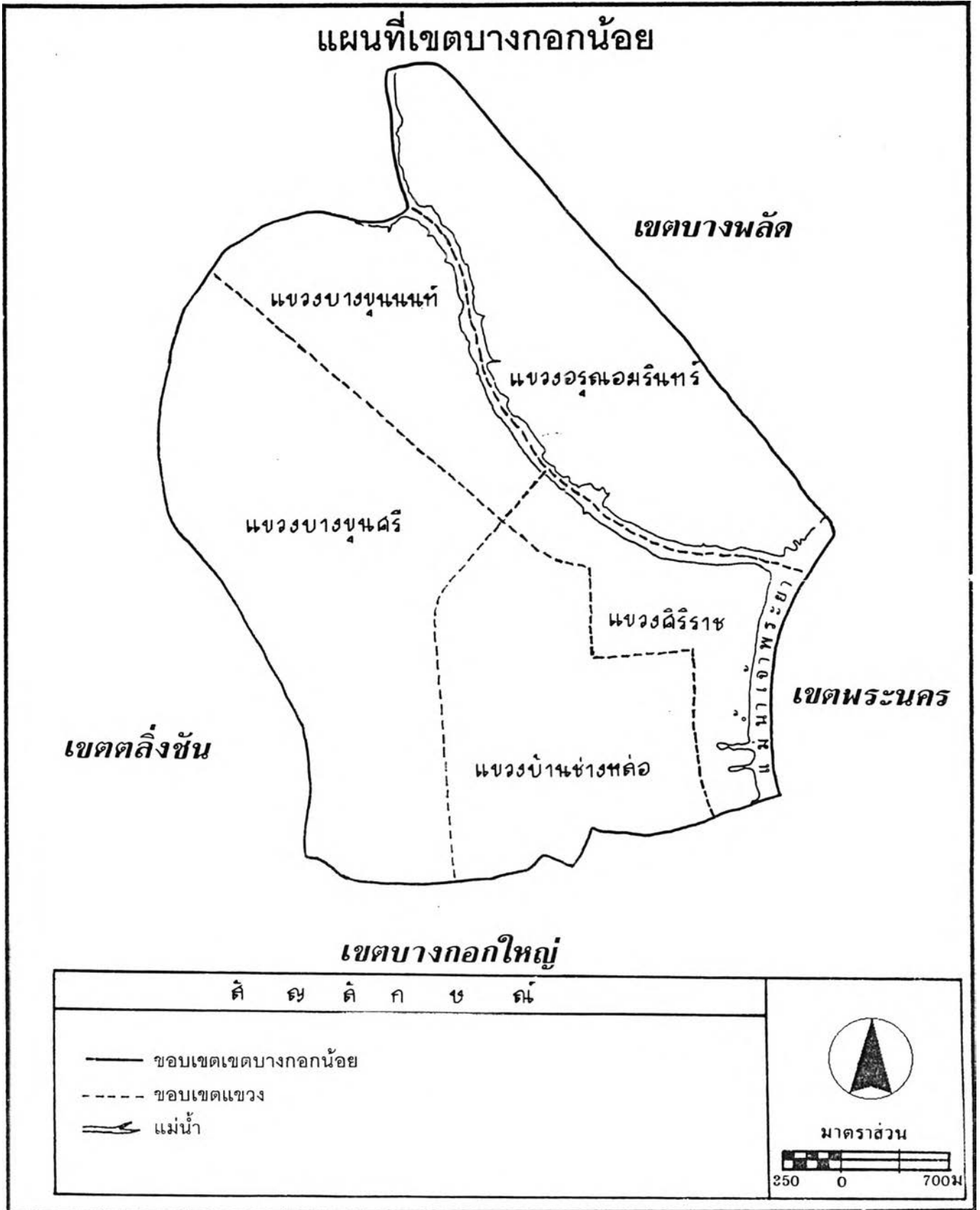
3.3.2. สมรรถนะดิน

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่เขตบางกอกน้อยจะมีดินชั้นล่างเป็นพวกตะกอนที่ทับถมกันเป็นชั้น ๆ กับดินชั้นบนเป็นพวกดินเหนียวดำ ดินในเขตนี้ทั้งหมดจัดเป็นดินชุดธนบุรี (จากการแบ่งสมรรถนะดินทางการเกษตรของกรุงเทพมหานครโดยกรมพัฒนาที่ดิน) ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกทำพืชไร่ ทำสวนผลไม้ ในอดีตเขตบางกอกน้อยเคยมีการเพาะปลูกผลไม้ที่มีชื่อเสียงเช่น ลิ้นจี่ มังคุด เป็นต้น

3.3.3. ภูมิอากาศ

เนื่องจากพื้นที่เขตบางกอกน้อยเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นสภาพภูมิอากาศของพื้นที่โดยทั่วไปจึงเหมือนกับสภาพภูมิอากาศของกรุงเทพมหานคร คือโดยทั่วไปมีอุณหภูมิร้อนชื้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม โดยในปี พ. ศ. 2543 กรุงเทพมหานครมีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 28.2 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 72 % (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2543)

แผนที่ 3.2. เขตบางกอกน้อย

ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

3.4. ลักษณะทางประชากร

3.4.1. จำนวนประชากรเขตบางกอกน้อย

เขตบางกอกน้อยมีประชากรรวมทั้งหมด 156,971 คน แยกเป็นชายจำนวน 77,745 คน และหญิงจำนวน 79,226 คน มีบ้านรวมทั้งสิ้นจำนวน 42,953 หลัง (ตารางที่ 3.4.)

ตารางที่ 3.4. พื้นที่ จำนวนประชากร จำนวนบ้าน จำแนกตามรายแขวงในเขตบางกอกน้อย

แขวง	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
ศิริราช	1.258	19,453	16,633	36,086	4,310
บ้านช่างหล่อ	2.076	22,386	22,387	44,773	11,210
บางขุนนนท์	1.492	5,247	5,735	10,982	3,474
บางขุนศรี	4.360	19,660	22,168	41,828	12,745
อรุณอมรินทร์	2.758	10,999	12,303	23,302	11,196
รวม	11.944	77,745	79,226	156,971	42,953

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางกอกน้อย

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ. ศ. 2545

3.4.2. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี

ในการวิจัยครั้งนี้อายุของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นตัวแปรตัวหนึ่งในงานวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอประชากรที่มีอายุระหว่าง 14 - 19 ปี ในเชิงรายละเอียด

จำนวนประชากรเขตบางกอกน้อยที่มีอายุ 14 – 19 ปีมีจำนวน 12,296 คน แยกเป็นชายจำนวน 6,248 คน และหญิงจำนวน 6,048 คน (ตารางที่ 3.5.)

ตารางที่ 3.5. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี ในเขตบางกอกน้อย

เพศ / อายุ	14 ปี	15 ปี	16 ปี	17 ปี	18 ปี	19 ปี	รวม
ชาย	965	902	979	1,033	1,274	1,095	6,248
หญิง	978	911	934	1,002	1,183	1,040	6,048
รวม	1,943	1,813	1,913	2,035	2,457	2,135	12,296

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางกอกน้อย

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

3.4.3. การเกิด การตาย การย้ายถิ่น ในเขตบางกอกน้อย

ในรอบปี พ.ศ. 2543 เขตบางกอกน้อยมีประชากรเกิดจำนวน 9,503 คน ตายจำนวน 749 คน ย้ายเข้าจำนวน 9,186 คน และย้ายออกจำนวน 21,309 คน (ตารางที่ 3.6.)

ตารางที่ 3.6. จำนวนประชากรเกิด ตาย ย้ายถิ่น ในเขตบางกอกน้อย

พ.ศ.	การเกิด	การตาย	การย้ายถิ่นเข้า	การย้ายถิ่นออก
2543	9,503	749	9,186	21,309

แหล่งข้อมูล : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2544

3.5. โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง

เขตบางกอกน้อยมีการคมนาคมขนส่งหลักอยู่ 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ โดยมีพัฒนาการที่เริ่มจากทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากเขตนี้มีแม่น้ำเจ้าพระยาโอบล้อมตลอดแนวฝั่ง ด้านทิศตะวันออก กับมีคลองใหญ่น้อยมากมาย ทั้งที่เป็นคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นใช้ประโยชน์ด้านการขนส่งหรือติดต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเขตได้เป็นอย่างดี ส่วนทางบกนั้นแต่เดิมถนนมีจำนวนน้อยอีกทั้งสภาพพื้นผิวจราจรไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งทางราชการได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพพื้นผิวและขยายช่องทางการจราจรเรื่อยมา จนปัจจุบันมีถนนเกิดขึ้นหลายสายรวมถึงสะพาน

ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย จัดว่าถนนเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญที่สุดในเขตบางกอกน้อยในปัจจุบัน โครงข่ายแต่ละประเภทมีดังนี้

ทางถนน

ทางถนนเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของเขตบางกอกน้อย ถนนสำคัญที่ผ่านในเขตนี้รวมทั้งสะพานข้ามแม่น้ำได้แก่

1. ถนนสายหลัก เขตบางกอกน้อยมีทางหลวงแผ่นดินผ่าน 1 สาย ได้แก่ ถนนบรมราชชนนี ซึ่งจัดเป็นถนนสายประธานของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ถนนนี้เชื่อมกับพื้นที่ฝั่งตะวันออกคือเขตพระนครโดยมีแนวเชื่อมต่อที่สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า

2. ถนนวงแหวนรอบใน (ถนนรัชดาภิเษก) ได้แก่ ถนนจรัญสนิทวงศ์ตั้งแต่สี่แยกบรมราชชนนีจนถึงเขตบางกอกใหญ่

นอกจากนี้ยังมีถนนสายรองอื่น ๆ เช่น ถนนอรุณอมรินทร์ ถนนอิสรภาพ ถนนพราณนก ซึ่งถนนสายรองเหล่านี้เป็นถนนที่ได้วางผังไว้เมื่อครั้งสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเขตอื่น ๆ และทางตอนใต้ของเขต ส่วนทางด้านทิศตะวันตกของเขตก็มีถนนบางกอกน้อย – ตลิ่งชันเชื่อมกับเขตอื่นทางตะวันตก

รายละเอียดของถนนต่าง ๆ ในเขตบางกอกน้อยเป็นดังนี้

ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าเชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนจรัญสนิทวงศ์ ถนนสายนี้มี 2 ช่วง โดยช่วงที่อยู่ในพื้นที่เขตบางกอกน้อยคือช่วงระหว่างสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าถึงถนนอรุณอมรินทร์ มีผิวจราจรกว้าง 50 เมตร เป็นถนนเชื่อมติดต่อกับเขตพระนคร

ถนนบรมราชชนนี เดิมชื่อถนนพระปิ่นเกล้า – นครชัยศรี เป็นถนนต่อเนื่องกับถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์ถึงสะพานข้ามคลองบางกอกน้อยในเขตบางกอกน้อย มีผิวจราจรกว้าง 25 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตตลิ่งชันและจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศ

ถนนอรุณอมรินทร์ ช่วงตั้งแต่ซอยอัครมิตรถึงถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าและถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าถึงสะพานอรุณอมรินทร์ มีผิวจราจรกว้าง 26 เมตร จากสะพานอรุณอมรินทร์ถึงถนนพรานนกและถนนพรานนกจนสุดเขต มีผิวจราจรกว้าง 19 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตบางกอกใหญ่

ถนนจรัญสนิทวงศ์ เป็นถนนสายหลักที่ยาวที่สุดในเขตช่วงที่อยู่ในเขตบางกอกน้อย คือจากสี่แยกบรมราชชนนีไปจนถึงเขตบางกอกใหญ่ มีผิวจราจรกว้าง 20 เมตร

ถนนอิสราภาพ ช่วงที่อยู่ในเขตบางกอกน้อยตั้งแต่ถนนทางรถไฟจนถึงคลองมอญ มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร เป็นถนนเชื่อมกับเขตบางกอกใหญ่

ถนนพรานนก ตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์บริเวณสามแยกไฟฉายจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณท่าเรือศิริราช ที่อยู่ตรงข้ามกับเขตพระนคร มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร

ถนนบางกอกน้อย – ดลิ่งชั้น หรือถนนจรัญสนิทวงศ์ - ดลิ่งชั้น ตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์จนถึงคลองชักพระ มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตดลิ่งชั้น

ถนนทางรถไฟ จากถนนอิสราภาพถึงสถานีรถไฟธนบุรี เป็นถนนเพียงเส้นเดียวที่เข้าสู่สถานีรถไฟธนบุรี มีผิวจราจรกว้าง 6 เมตร

ทางรถไฟ

เขตบางกอกน้อยมีเส้นทางรถไฟผ่าน 1 แนว คือ เส้นทางรถไฟสายใต้สถานีรถไฟธนบุรี เป็นสถานีแบบปลายทางตัน ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช เป็นสถานีต้นทางแห่งที่สองของทางรถไฟสายใต้ โดยมีทางแยกอยู่ที่ชุมทางดลิ่งชั้น ในพื้นที่เขตดลิ่งชั้น มีการให้บริการในระดับภาคคือภาคใต้และภาคตะวันตก จากจุดนี้สามารถเดินทางต่อได้ทั้งทางเรือหรือรถทุกชนิด นอกจากนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตหรือจังหวัดใกล้เคียง เช่น เขตดลิ่งชั้นหรือจังหวัดนครปฐมที่มีความประสงค์จะเดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร หรือขนส่งผลผลิต ก็สามารถใช้บริการรถไฟเส้นทางนี้ได้สะดวก

ทางน้ำ

ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมอีกแบบหนึ่งของเขตบางกอกน้อย โดยใช้เส้นทางน้ำเพื่อการคมนาคมขนส่งโดยผ่านทางแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีเรือด่วนโดยสารให้บริการแก่ประชาชนที่ทำเรือรับ – ส่งซึ่งมีอยู่หลายแห่งตลอดแนวตั้งแต่จังหวัดนนทบุรีไปจนถึงจังหวัดสมุทรปราการ สำหรับแนวคลองอื่น ๆ จะมีผู้ใช้การคมนาคมทางน้ำในลักษณะเรือส่วนตัวไม่ใช่เรือโดยสาร ซึ่งนับวันจะลดความสำคัญทางด้านคมนาคมลงเรื่อย ๆ

3.6. สถานศึกษา

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสถานศึกษาเพียงระดับเดียวคือ ระดับมัธยมศึกษา โดยแยกสถานศึกษาประเภทโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ โรงเรียนวัดนายโรง โรงเรียนวัดสุวรรณพลับพลา โรงเรียนวัดปฐมบุตรอิศราราม

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ โรงเรียนชินโรสวิทยาลัย โรงเรียนสวนอนันต์ โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม และโรงเรียนสตรีวัดระฆัง

3.7. ชุมชนแออัด

เขตบางกอกน้อยมีชุมชนแออัดทั้งสิ้นจำนวน 37 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดระฆัง ชุมชนวัดสุวรรณาราม ชุมชนตรอกวังหลัง ชุมชนสันติสุข ชุมชนวัดวิเศษการ ชุมชนวัดอมรทายิการาม ชุมชนตรอกข้าวเม่า ชุมชนวัดยางสุทธาราม ชุมชนวัดพระยาทำ ชุมชนวัดครุฑ ชุมชนเหนือวัดสีหโกรสร ชุมชนวัดดงมูลเหล็ก ชุมชนวัดอัมพวา ชุมชนซอยบ้านช่างหล่อ ชุมชนวัดโพธิ์เรียง ชุมชนสายใต้เก่า ชุมชนสุดสาคร ชุมชนเคหะชุมชนสถานีตำรวจนครบาลบางกอกน้อย ชุมชนวัดบางขุนนนท์ ชุมชนวัดใหม่ยายแป้น ชุมชนชวนชื่น ชุมชนวัดดุสิตาราม ชุมชนสวนหลวง ชุมชนสันติชนสงเคราะห์ ชุมชนวัดไชยทิศ ชุมชนซอยประชาร่วมใจ ชุมชนตรอกไผ่ – วัดบางเสด็จ ชุมชนวัดรวกสุทธาวาส ชุมชนซอยวัดมะลิ 1 ชุมชนซอยวัดมะลิ 2 ชุมชนปลายซอยจรัญ ๙ 29 (ผังขวา) ชุมชนปลายซอยจรัญ ๙ 29 (ผังซ้าย) ชุมชนหลังตลาดนครหลวง ชุมชนหมู่บ้านปัทมอร ชุมชนบางขุนศรี ชุมชนวัดเพลงวิปัสสนา และชุมชนบุปผาสวรรค์

4. เขตบางกอกใหญ่

4.1. ที่มาและประวัติความเป็นมา

พื้นที่เขตบางกอกใหญ่ในอดีตเดิมเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก เป็นเขตหัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา ในราว พ. ศ. 2310 เมื่อพม่ายึดกรุงศรีอยุธยาได้แล้วได้ใช้เมืองธนบุรีเป็นที่มั่นทางทะเล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรวบรวมคนไทยตีเมืองธนบุรีคืนจากพม่า เมื่อประกาศอิสรภาพแล้วจึงตั้งเมืองธนบุรีเป็นเมืองหลวง จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 26 เรื่องตำนานวังเก่าในกรุงเทพฯ หน้า 3688 (อ้างถึงใน ประภาพรรณ ม่วงไหมทอง , 2535 : 40) สรุปได้ว่าพระราชวังเดิมครั้งกรุงธนบุรีและวังหน้าตั้งซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณแขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ในปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ. ศ. 2325 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงเห็นว่ากรุงธนบุรีไม่เหมาะสมที่จะเป็นเมืองหลวงจึงทรงตั้งเมืองใหม่และขนานนามว่ากรุงเทพมหานคร กรุงธนบุรีจึงมีสภาพเป็นเมืองหลวงเก่าอันมีพระราชวังเดิม กำแพงเมืองป้อมวิชัยประสิทธิ์ และวัดวาอารามต่าง ๆ เหลืออยู่เป็นอนุสรณ์จนถึงทุกวันนี้

4.2. ที่ตั้ง ขนาด และการแบ่งเขตการปกครอง

เขตบางกอกใหญ่มีพื้นที่รวม 6.180 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3.3.)

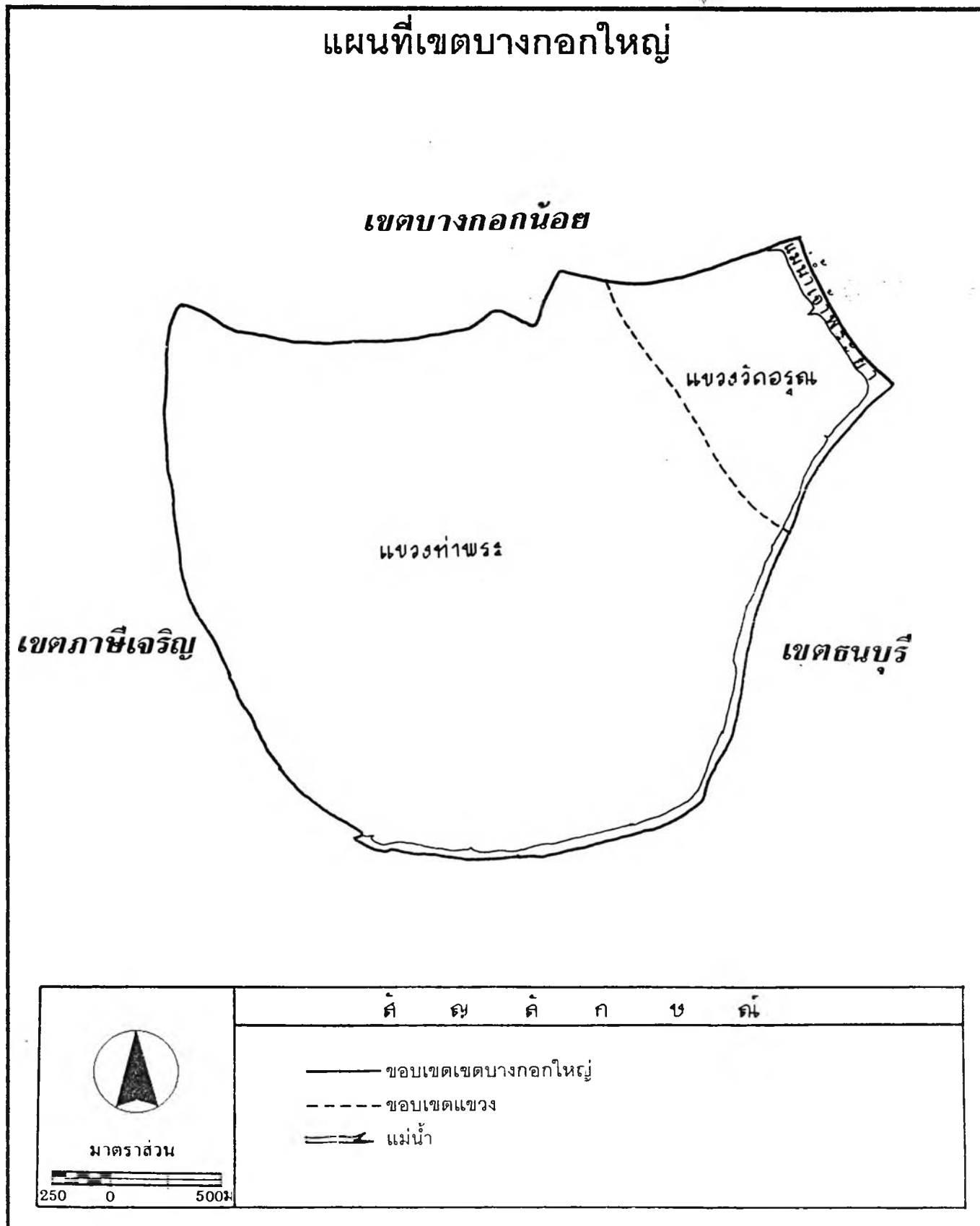
โดย

ทิศเหนือ	จรดคลองมอญ และเขตบางกอกน้อย
ทิศใต้	จรดคลองบางกอกใหญ่ และเขตธนบุรี
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา และเขตพระนคร
ทิศตะวันตก	จรดคลองบางกอกใหญ่ และเขตภาษีเจริญ

แบ่งการปกครองเป็น 2 แขวง ได้แก่

1. แขวงวัดอรุณ มีพื้นที่ 0.860 ตารางกิโลเมตร
 2. แขวงวัดท่าพระ มีพื้นที่ 5.320 ตารางกิโลเมตร
- (ตารางที่ 3.7.)

แผนที่ 3.3. เขตบางกอกใหญ่

ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

4.3. ลักษณะทางกายภาพ

4.3.1. ภูมิประเทศ

เขตบางกอกใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างเช่นเดียวกับทุกเขตของกรุงเทพมหานคร ลักษณะภูมิประเทศจึงเป็นที่ราบลุ่ม โดยพื้นที่เขตบางกอกใหญ่ล้อมรอบด้วยคลองต่าง ๆ มีคลองทั้งหมดประมาณ 25 คลอง คลองที่สำคัญได้แก่ คลองบางกอกใหญ่ คลองข้างวัดราชสิทธิาราม คลองมอญ คลองวัดเดิมทหารเรือ คลองบ้านหม้อ คลองวัดประดู่ คลองวัดหงส์รัตนาราม เป็นต้น

4.3.2. สมรรถนะดิน

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่เขตบางกอกใหญ่จะมีดินชั้นล่างเป็นพวกตะกอนที่ทับถมกันเป็นชั้น ๆ กับดินชั้นบนเป็นพวกดินเหนียวดำ ดินในเขตนี้ทั้งหมดจัดเป็นดินชุดธนบุรี (จากการแบ่งสมรรถนะดินทางการเกษตรของกรุงเทพมหานครโดยกรมพัฒนาที่ดิน) ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกทำพืชไร่ ทำสวนผลไม้

4.3.3. ภูมิอากาศ

เนื่องจากพื้นที่เขตบางกอกใหญ่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นสภาพภูมิอากาศของพื้นที่โดยทั่วไปจึงเหมือนกับสภาพภูมิอากาศของกรุงเทพมหานคร คือโดยทั่วไปมีอุณหภูมิร้อนชื้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม โดยในปี พ. ศ. 2543 กรุงเทพมหานครมีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 28.2 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 72 % (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2543)

4.4. ลักษณะทางประชากร

4.4.1. จำนวนประชากรเขตบางกอกใหญ่

เขตบางกอกใหญ่มีประชากรรวมทั้งหมด 156,971 คน แยกเป็นชายจำนวน 77,745 คน และหญิงจำนวน 79,226 คน มีบ้านรวมทั้งสิ้นจำนวน 42,953 หลัง (ตารางที่ 3.7.)

ตารางที่ 3.7. พื้นที่ จำนวนประชากร จำนวนบ้าน จำแนกตามรายแขวงในเขตบางกอกใหญ่

แขวง	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
วัดอรุณ	0.860	9,850	9,274	19,124	4,339
ท่าพระ	5.320	32,474	35,331	67,805	22,284
รวม	6.180	42,324	44,605	86,929	26,623

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางกอกใหญ่

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ. ศ. 2545

4.4.2. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี

ในการวิจัยครั้งนี้อายุของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นตัวแปรตัวหนึ่งในงานวิจัย
ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอประชากรที่มีอายุระหว่าง 14 - 19 ปี ในเชิงรายละเอียด

จำนวนประชากรเขตบางกอกใหญ่ที่มีอายุ 14 – 19 ปีมีจำนวน 7,628 คน แยกเป็น
ชายจำนวน 3,950 คน และหญิงจำนวน 3,678 คน (ตารางที่ 3.8.)

ตารางที่ 3.8. จำนวนประชากรแยกตามอายุ 14 – 19 ปี ในเขตบางกอกใหญ่

เพศ / อายุ	14 ปี	15 ปี	16 ปี	17 ปี	18 ปี	19 ปี	รวม
ชาย	651	623	619	643	675	739	3,950
หญิง	586	546	573	650	642	681	3,678
รวม	1,237	1,169	1,192	1,293	1,317	1,420	7,628

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตบางกอกใหญ่

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ. ศ. 2545

4.4.3. การเกิด การตาย การย้ายถิ่น ในเขตบางกอกใหญ่

ในรอบปี พ. ศ. 2543 เขตบางกอกใหญ่มีประชากรเกิดจำนวน 4 คน (เนื่องจากพื้นที่ในเขตนี้ไม่มีโรงพยาบาล) ตายจำนวน 413 คน ย้ายเข้าจำนวน 5,250 คน และย้ายออกจำนวน 5,543 คน (ตารางที่ 3.9.)

ตารางที่ 3.9. จำนวนประชากรเกิด ตาย ย้ายถิ่น ในเขตบางกอกใหญ่

พ. ศ.	การเกิด	การตาย	การย้ายถิ่นเข้า	การย้ายถิ่นออก
2543	4	413	5,250	5,543

แหล่งข้อมูล : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : สํารวจ ณ เดือนตุลาคม พ. ศ. 2544

4.5. โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง

เขตบางกอกใหญ่มีการคมนาคมขนส่งหลักอยู่ 2 ทาง คือ ทางบกและทางน้ำ โดยมีพัฒนาการที่เริ่มจากทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากเขตนี้มีแม่น้ำเจ้าพระยาโอบล้อมตลอดแนวฝั่ง ด้านทิศตะวันออก กับมีคลองใหญ่น้อยมากมายใช้ประโยชน์ด้านการขนส่งหรือติดต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเขตได้เป็นอย่างดี ส่วนทางบกนั้นได้มีการพัฒนาขึ้นจากถนนที่ยังไม่ได้มาตรฐานและมีจำนวนน้อย จนปัจจุบันมีถนนเกิดขึ้นหลายสายจัดว่าทางถนนเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญที่สุดในเขตบางกอกใหญ่ในปัจจุบัน โครงข่ายแต่ละประเภทมีดังนี้

ทางถนน

ทางถนนเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของเขตบางกอกใหญ่ ถนนสำคัญที่ผ่านในเขตนี้ได้แก่

1. ถนนสายหลัก เขตบางกอกใหญ่มีทางหลวงแผ่นดินผ่าน 1 สาย ได้แก่ ถนนเพชรเกษม ซึ่งจัดเป็นถนนสายประธานของกรุงเทพมหานครในการเดินทางออกสู่ภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศในปัจจุบัน ถนนนี้เชื่อมกับพื้นที่เขตนนบุรีและเขตภาษีเจริญโดยมีแนวเชื่อมทาง

ตอนใต้ของเขตบางกอกใหญ่ในลักษณะแนวตะวันออก – ตะวันตก คือ ๓ แนวตะวันออกติดต่อกับเขตธนบุรี ส่วนแนวตะวันตกติดต่อกับเขตภาษีเจริญ

2. ถนนวงแหวนรอบใน (ถนนรัชดาภิเษก) ได้แก่ ถนนจรัญสนิทวงศ์ตั้งแต่คลองมอญ ในเขตบางกอกน้อยจรดคลองบางกอกใหญ่

นอกจากนี้ยังมีถนนสายรองอีก 2 สายคือ ถนนอิสรภาพ และถนนอรุณอมรินทร์ซึ่งเป็นถนนที่ได้วางผังไว้เมื่อครั้งสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเขตอื่น ๆ

รายละเอียดของถนนต่าง ๆ ในเขตบางกอกใหญ่เป็นดังนี้

ถนนเพชรเกษม เป็นถนนสายหลักที่ยาวที่สุดในเขต ถนนนี้เชื่อมกับพื้นที่เขตธนบุรีและเขตภาษีเจริญโดยมีแนวเชื่อมทางตอนใต้ของเขตบางกอกใหญ่ในลักษณะแนวตะวันออก – ตะวันตก คือ แนวตะวันออก ติดต่อกับเขตธนบุรี ส่วนแนวตะวันตกติดต่อกับเขตภาษีเจริญ ช่วงที่อยู่ในเขตบางกอกใหญ่คือ จากสะพานบางไผ่ถึงสะพานนาคราจร มีผิวจราจรกว้าง 24 เมตร

ถนนจรัญสนิทวงศ์ ช่วงที่อยู่ในเขตบางกอกใหญ่คือ ตั้งแต่คลองมอญในเขตบางกอกน้อยจรดสี่แยกท่าพระ มีผิวจราจรกว้าง 20 เมตร

ถนนอิสรภาพ ช่วงที่อยู่ในเขตบางกอกใหญ่ตั้งแต่คลองมอญจนถึงคลองบางกอกใหญ่ มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร เป็นถนนเชื่อมกับเขตธนบุรี

ถนนวังเดิม จากคลองบ้านหม้อถึงแยกโพธิ์สามต้น มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร

ถนนอรุณอมรินทร์ เริ่มจากวัดศรีอรัญญ์ถึงคลองบ้านหม้อ มีผิวจราจรกว้าง 19 เมตร

ถนนพาณิชย์การธนบุรี เริ่มจากถนนจรัญสนิทวงศ์ถึงสะพานวัดหนึ่ง มีผิวจราจรกว้าง

14 เมตร

ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ จากคลองมอญถึงคลองบางกอกใหญ่ มีผิวจราจรกว้าง 14 เมตร

ทางน้ำ

ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมอีกแบบหนึ่งของเขตบางกอกใหญ่ โดยใช้เส้นทางน้ำเพื่อการคมนาคมขนส่งโดยผ่านทางแม่น้ำเจ้าพระยาที่โอบล้อมทางตะวันออกของเขตกับแนวคลองมอญ และแนวคลองบางกอกใหญ่

4.6. สถานศึกษา

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสถานศึกษาเพียงระดับเดียวคือ ระดับมัธยมศึกษา โดยแยกสถานศึกษาประเภทโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ โรงเรียนวัดติตวัด โรงเรียนเสสะเวชวิทยา โรงเรียนวัดประดู่ในทรงธรรม โรงเรียนฤทธิณรงค์รอน

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ โรงเรียนทวีธาภิเศก

4.7. ชุมชนแออัด

เขตบางกอกใหญ่มีชุมชนแออัดทั้งสิ้นจำนวน 33 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนอนันตภูมิ ชุมชนวัดโมลีโลกยาราม ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ ชุมชนวัดศรีอภัยชัย ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม ชุมชนวัดนาคกลาง ชุมชนข้างโรงเรียนพณิชยการราชดำเนิน ชุมชนปรกอรุณ ชุมชนลานมะขาม – บ้านหม้อ ชุมชนพัฒนาอยู่สุข ชุมชนวัดประดู่ฉิมพลี ชุมชนตรอกกระจก ชุมชนศาลเจ้าพ่อเขาตก ชุมชนเพชรเกษม 1 ชุมชนวัดใหม่วิเชียร ชุมชนหลังวัดใหม่วิเชียร ชุมชนปลายซอยศักดิ์เจริญ ชุมชนหลังโรงเรียนเสสะเวช ชุมชนข้างโรงเรียนเสสะเวช ชุมชนตรอกตาแทน ชุมชนจรัญ ๙ ซอย 9 ชุมชนวัดติตวัด ชุมชนวัดท่าพระ ชุมชนซอยสมบุญพัฒนา ชุมชนวัดราชสิทธิาราม ชุมชนเกษจำเจริญ ชุมชนโค้งกระเทียม ชุมชนริมคลองบางกอกใหญ่ ชุมชนหลังโรงเคลือบ ชุมชนหลังโรงกรองน้ำ ภาษีเจริญ ชุมชนวัดสังข์กระจาย ชุมชนจำเนียรสุข 3 และชุมชนรวมพล

5. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่ศึกษา

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางพลัด ได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดบวรเมษคุณ โรงเรียนทิวไผ่งาม และโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ (แผนที่ 3.4.)

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางกอกน้อย ได้แก่ โรงเรียนชิโนรสวิทยาลัย โรงเรียนสวนอนันต์ โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม และโรงเรียนสตรีวัดระฆัง (แผนที่ 3.5.)

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางกอกใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนทวีธาภิเศก (แผนที่ 3.6.)

6. โรงเรียนกวดวิชา

ศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาในกรุงเทพมหานครมีหลายแห่งกระจายอยู่ทั่วไป เช่น บริเวณสยามสแควร์ บริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ บริเวณบางกะปิ บริเวณรามคำแหง เป็นต้น ในงานวิจัยนี้วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เปรียบเทียบความแตกต่างด้านลักษณะส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีที่อยู่อาศัยในบริเวณธนบุรีตะวันออก ระหว่างกลุ่มที่เรียนกวดวิชาที่บริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) กับกลุ่มที่เรียนกวดวิชาที่บริเวณสยามสแควร์ ดังนั้นผู้วิจัยจะกล่าวถึงศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาทั้ง 2 แห่ง คือ ศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) และศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาบริเวณสยามสแควร์ นำเสนอดังนี้

6.1. โรงเรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้า

ศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้า (ถนนบรมราชชนนี) เป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งบริเวณฝั่งธนบุรีที่มีโรงเรียนกวดวิชาตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่เดิมโรงเรียนกวดวิชาในบริเวณนี้เป็นสาขาย่อยของโรงเรียนกวดวิชาในบริเวณสยามสแควร์ แต่ในปัจจุบันมีโรงเรียนกวดวิชาต่าง ๆ ที่ไม่ได้เป็นสาขาของโรงเรียนกวดวิชาบริเวณสยามสแควร์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับกับความต้องการในการเรียนกวดวิชาของนักเรียนในบริเวณฝั่งธนบุรี ศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้าตั้งอยู่ในพื้นที่รอยต่อระหว่างแขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด และพื้นที่แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย บริเวณถนนบรมราชชนนี โรงเรียนกวดวิชาในบริเวณปิ่นเกล้า (แผนที่ 3.7.) มีดังนี้

1. โรงเรียนกวดวิชาออบาคัส (Abacus Tutor School)²
2. โรงเรียนกวดวิชานิสิต (Nisit Tutor School)
3. โรงเรียนกวดวิชาเดอะติวเตอร์ (The Tutor Tutor School)
4. โรงเรียนกวดวิชาเดอะเบรน (The Brain Tutor School)
5. โรงเรียนกวดวิชาโอพีเนียน (Opinion : The Professional Academic Tutor School)
6. โรงเรียนกวดวิชาเป็ป (Pep Tutor School)
7. โรงเรียนกวดวิชาเบญจศิลป์และการออกแบบ (I am art Tutor School)
8. โรงเรียนกวดวิชาแคส (Cas Tutor School)
9. โรงเรียนกวดวิชาคณิตศาสตร์ อ. ทรงชอบ (Genius Maths Tutor School)
10. โรงเรียนกวดวิชาเสริมความรู้บางกอกน้อย (Bangkok Noi Tutor School)
11. โรงเรียนกวดวิชาเสริมทักษะकुมอง (Kumon Tutor School)
12. โรงเรียนกวดวิชาและศูนย์ภาษาปิ่นเกล้าเซ็นเตอร์ (Pinklao Language Institutes And Tutor School)
13. โรงเรียนกวดวิชาและศูนย์ภาษานาวา (Nava Language Institutes And Tutor School)
14. โรงเรียนกวดวิชาโฮมอิงลิชเซ็นเตอร์ (Home English Center And Tutor School)

โรงเรียนกวดวิชาในบริเวณปิ่นเกล้ากระจุกตัวอยู่ในซอยอุดมทรัพย์ คือตั้งแต่ต้นซอยเรื่อยมา มีโรงเรียนกวดวิชาตั้งเรียงรายตลอดสองข้างทาง

6.2. โรงเรียนกวดวิชาบริเวณสยามสแควร์

ศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาบริเวณสยามสแควร์เป็นศูนย์กลางของการเรียนกวดวิชาแห่งแรกในกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน ในระยะแรกความนิยมในบริเวณพื้นที่สยามสแควร์จะเป็นลักษณะศูนย์กลางอาหาร ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์เสื้อผ้าแฟชั่น

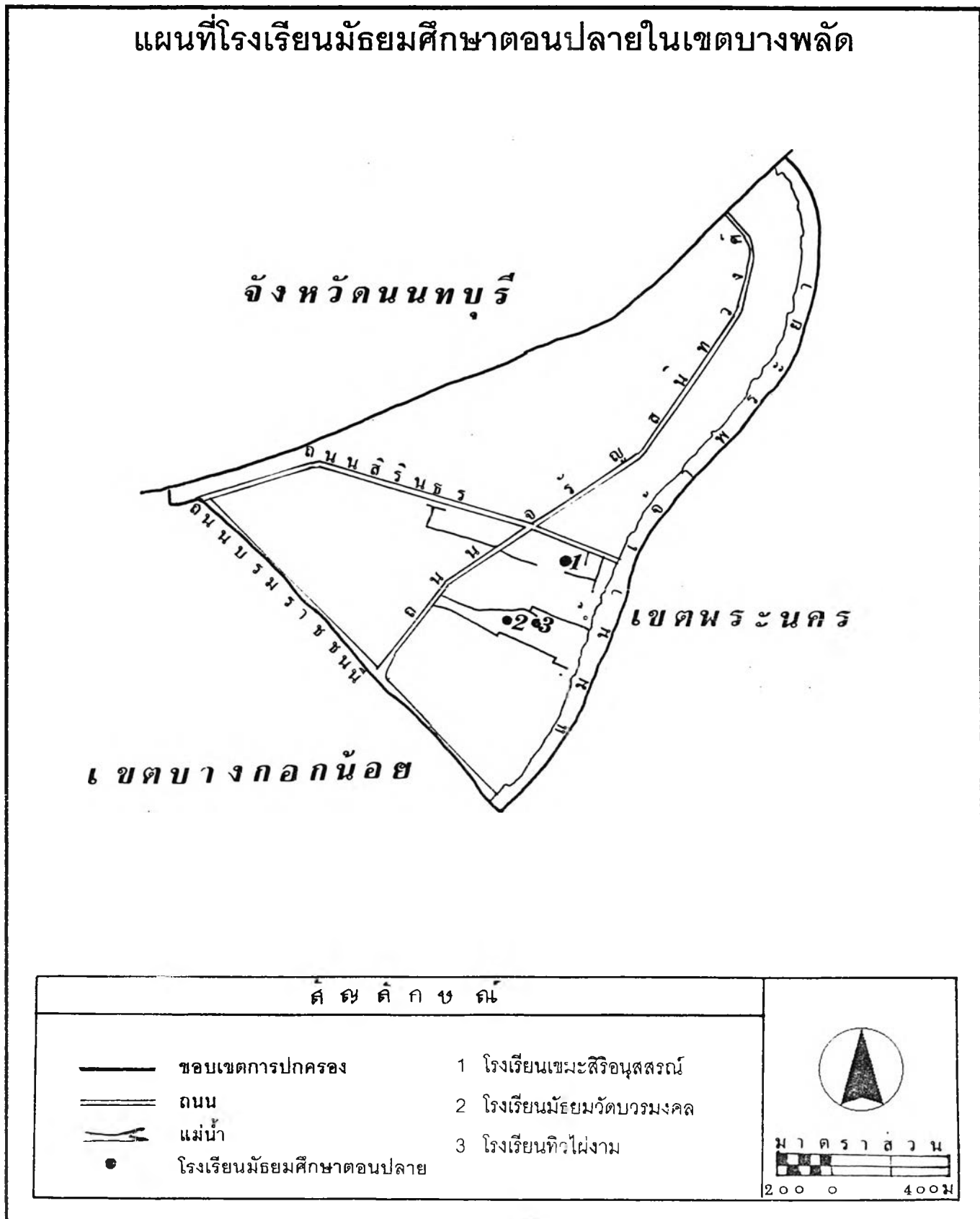
² โรงเรียนกวดวิชาบางแห่งใช้ชื่อโรงเรียนเป็นภาษาไทย บางแห่งใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ผู้วิจัยจึงใช้ชื่อโรงเรียนภาษาไทยเป็นหลัก และกำหนดให้ข้อความในวงเล็บคือชื่อโรงเรียนภาษาอังกฤษ

และกลายเป็นศูนย์กลางโรงเรียนกวดวิชาในประมาณปี พ. ศ. 2537 (จุฬาลักษณ์ , กันยายน 2542) โรงเรียนกวดวิชาในบริเวณสยามสแควร์ (แผนที่ 3.8.) มีดังนี้

1. โรงเรียนกวดวิชาเดอะเบรน (The Brain Tutor School)
2. โรงเรียนกวดวิชาบ้านความรู้ (Knowledge Home Tutor School)
3. โรงเรียนกวดวิชาเป็ป (Pep Tutor School)
4. โรงเรียนกวดวิชาวิทย์ – ศิลป์ พินาเคิล (Pinnacle Tutor School)
5. โรงเรียนกวดวิชาเอ็มเอสซี (Maths – Science Center Tutor School)
6. โรงเรียนกวดวิชายูเรก้า (Eureka Tutor School)
7. โรงเรียนกวดวิชาจีเอสซี (GSC Tutor School)
8. โรงเรียนกวดวิชาบ้านคำนวณ (Maths House Tutor School)
9. โรงเรียนกวดวิชาเอ็มเทค (M – Tec Tutor School)
10. โรงเรียนกวดวิชาแอคเซส (Access Tutor School)
11. โรงเรียนกวดวิชาออบาคัส (Abacus Tutor School)
12. โรงเรียนกวดวิชาวรรณสรณ์ เคมี อ. ชู (Pure Chem Center Tutor School)
13. โรงเรียนกวดวิชาเดอะติวเตอร์ (The Tutor Tutor School)
14. โรงเรียนกวดวิชาภาษาอังกฤษ อ. เสวานิตย์ (Savanit Center Tutor School)
15. โรงเรียนกวดวิชาจีโอเค อ. วรรณวัชร (GOK Tutor School)
16. โรงเรียนกวดวิชาแอปพลายด์ฟิสิกส์ (Applied Physics Tutor School)
17. โรงเรียนกวดวิชาสามัญวิทยา (Math Tutor School)
18. โรงเรียนกวดวิชาเอสเอ็มซี (SMC Tutor School)
19. โรงเรียนกวดวิชาแอมป์ 7200 (AMP 7200 Tutor School)
20. โรงเรียนกวดวิชาภาษาไทย อ. ลิลลี่ (Lily Tutor School)
21. โรงเรียนกวดวิชาคอสและอนอปโก้ (Cos and Anopco Tutor School)

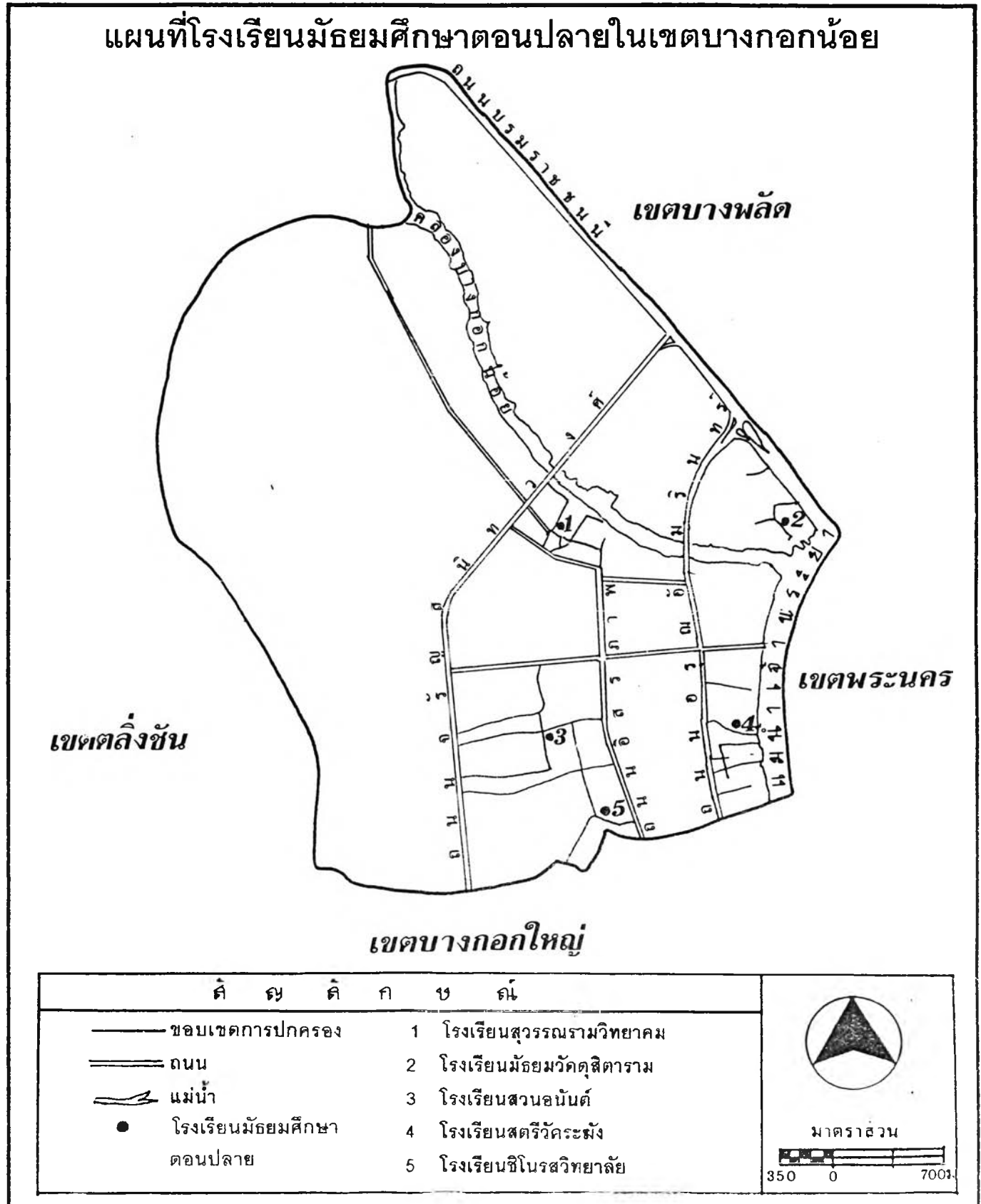
โรงเรียนกวดวิชาในบริเวณสยามสแควร์เหล่านี้ตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณสยามสแควร์ แต่โดยส่วนใหญ่ที่ตั้งของโรงเรียนกวดวิชาจะกระจุกตัวอยู่ในบริเวณสยามสแควร์ซอย 4 และซอย 5 ส่วนในบริเวณอื่น ๆ ก็มีโรงเรียนกวดวิชาตั้งอยู่บ้างเช่น ริมถนนพญาไท และริมถนนอังรีดูนังต์

แผนที่ 3.4. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางพลัด

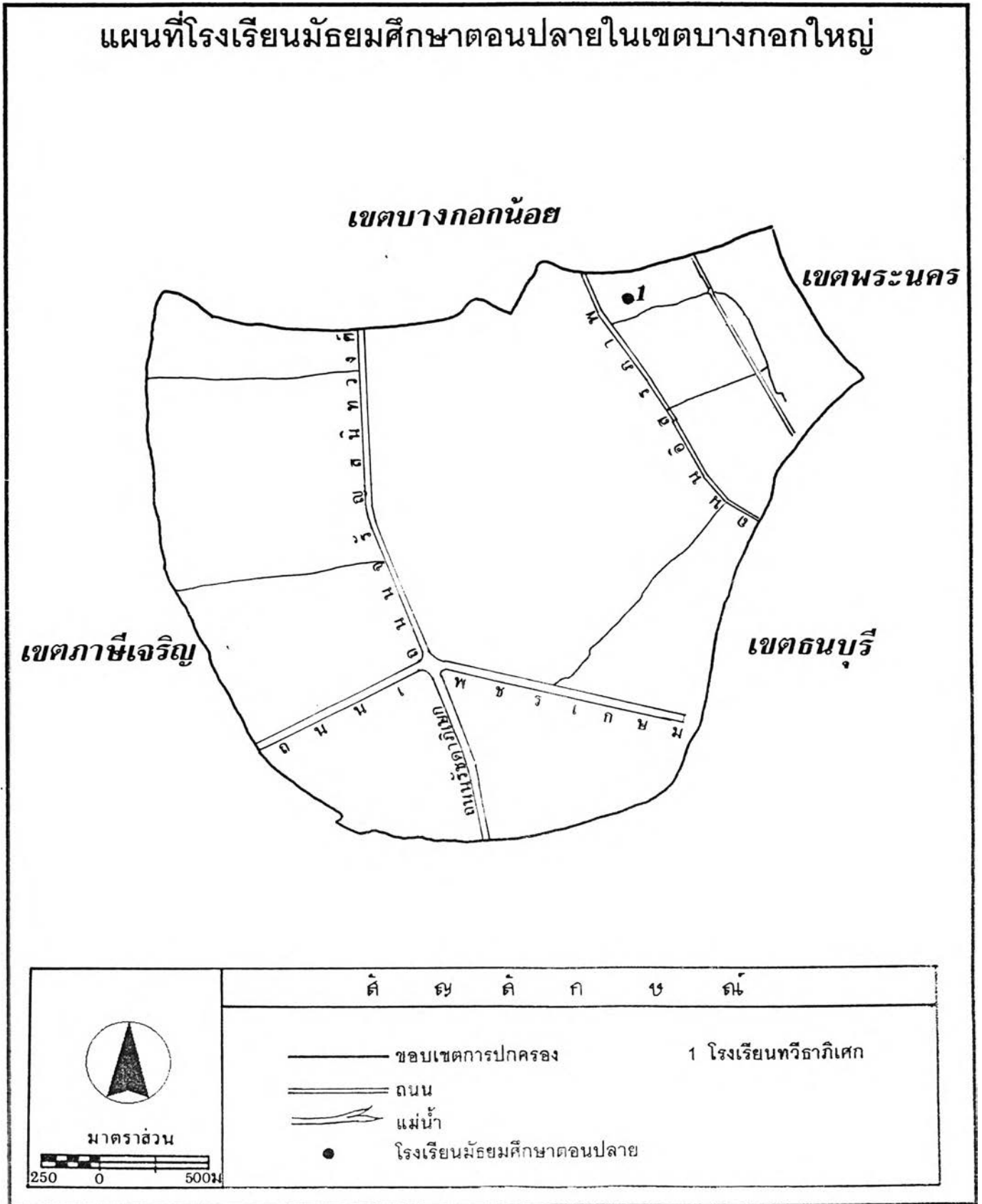
ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

แผนที่ 3.5. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางกอกน้อย

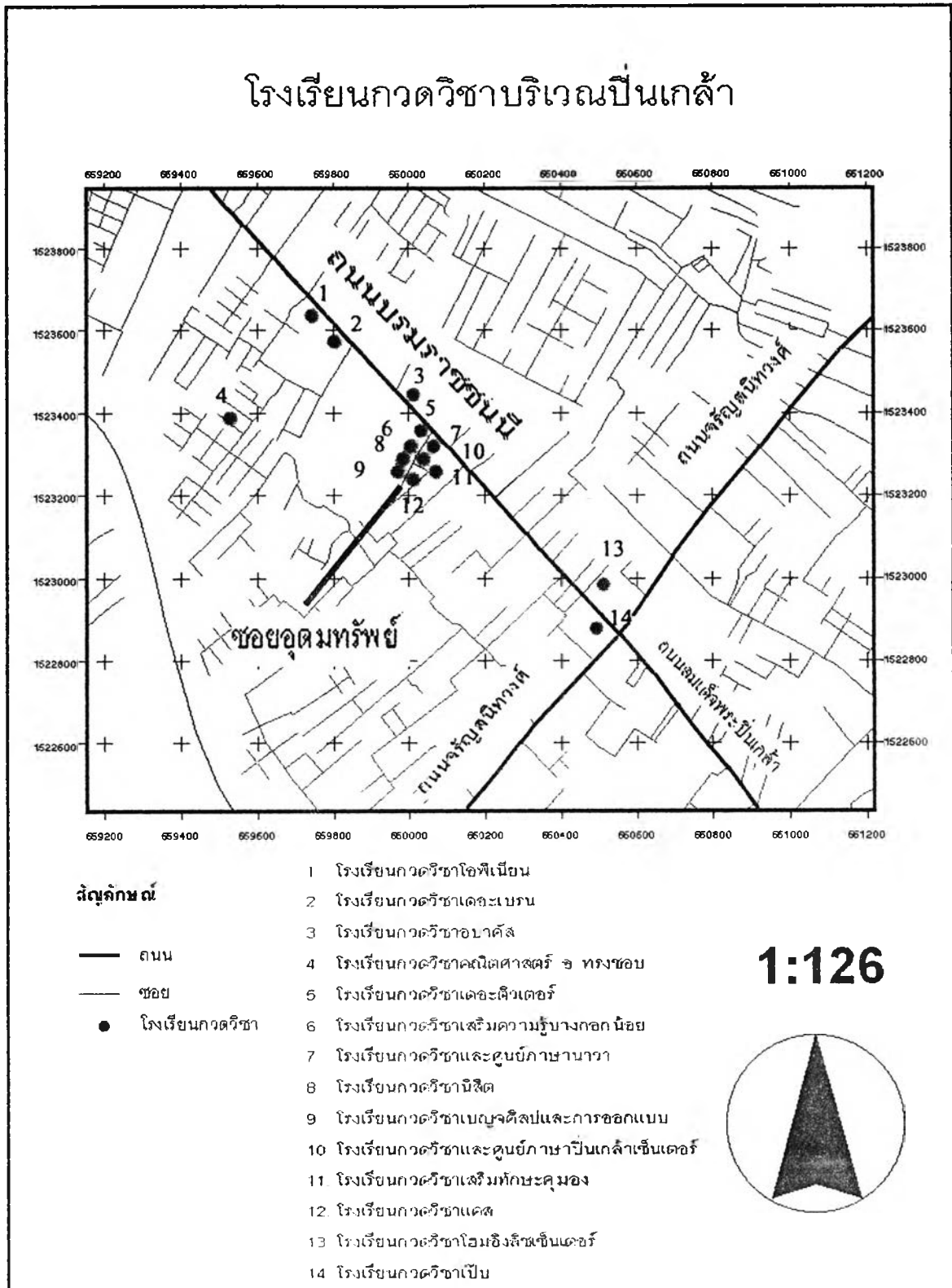
ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

แผนที่ 3.6. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตบางกอกใหญ่

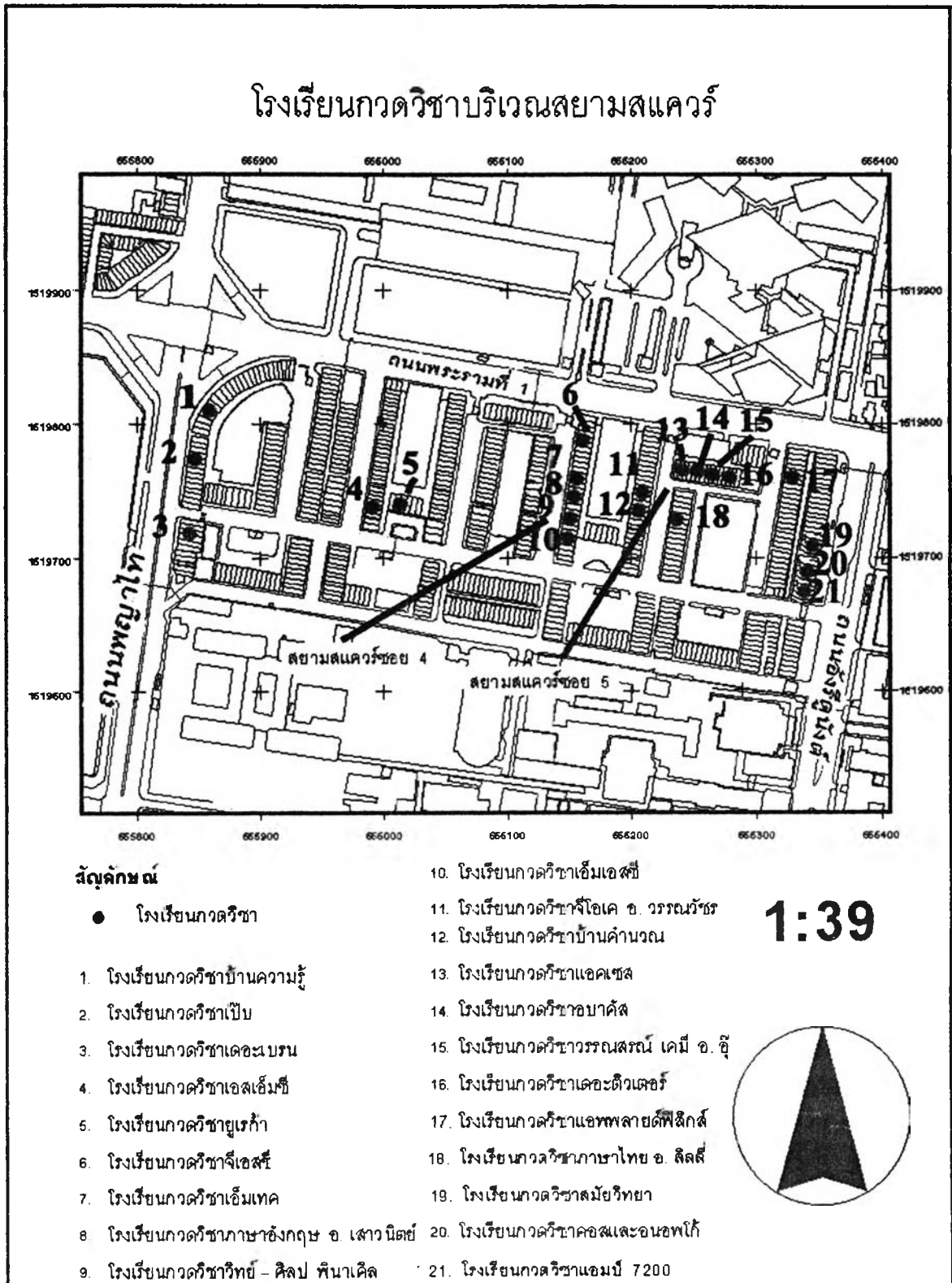
ที่มา : ฝ่ายแผนที่ กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง

แผนที่ 3.7. โรงเรียนกวดวิชาบริเวณปิ่นเกล้า

ที่มา : สำนักงานเขตบางพลัด สำนักงานเขตบางกอกน้อย และจากการสำรวจ

แผนที่ 3.8. โรงเรียนกวดวิชาบริเวณสยามสแควร์

ที่มา : สำนักงานเขตปทุมวัน และจากการสำรวจ